

ԱՐԴՅՈՒՔ ՎԱՐԴԱՆՆ Է ՅԱԾԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՄԱՆ ՀԵՂԻՆԱԿԸ

Այն մեծ նմանությունը, որն ունեն Մոլդավիայի Յաշ և Քիշնև քաղաքների հայկական եկեղեցիների հատակագծային և ծավալա-կառուցվածքային առանձնահատկությունները և այն, որ եկեղեցիների վերակառուցման աշխատանքները կատարվել են համարյա միաժամանակ, այսինքն առաջինը 1803 թվականին¹, իսկ երկրորդը՝ 1804 թվականին, մեզ համար հիմք է հանդիսանում ենթադրելու, որ այդ եկեղեցիների վերակառուցող ճարտարապետը հանդիսացել է մի վարպետ, ըստ մեզ՝ Վարդանը, որի անունը հիշված է Քիշնևի հայկական եկեղեցու 1804 թվականի արձանագրության մեջ: Հետաքրքրական է նաև այն փաստը, որ Վարդանը եղել է, ըստ արձանագրության, Յաշ քաղաքի բնակիչ, փաստ, որն ալելի հավանական է դարձնում մեր այս ենթադրությունը: Ամա այդ արձանագրությունը (նկար 1ա և 1բ):

Այսպիսով և՛ մեկի, և՛ մյուսի կազմի մեջ մտնում են բուն դահլիճները, որոնց արևելյան մասը վերջանում է մեծ, կիսակլոր խորաններով (ապսիդներով), զանգակատները, նրանց արևմտյան մասում, քառակուսի հատակագծերով հարավային այն զավիթները և նույնանման սեկյակները, հյուսիսային պատերին կից (նկար 2 և 3)²: Հետաքրքրական է այն, որ բացի

կոմպոզիցիոն նմանությունից այս եկեղեցիները կրում են նաև այն առանձնահատկությունները, որ շենքերի մասերը ունեն համարյա նույն մակերեսներն ու կազմերը: Այս տեսակետից հարավային զավիթները կարծես թե չեն տարբերվում մեկը մյուսից: Չնայած որ հյուսիսային սեկյակների մակերեսները տարբեր են, այնուամենայնիվ աչքի են ընկնում նրանով, որ իրենց պատերի մեջ կան նույն քանակությամբ և տեղադրությամբ խորշեր:

Եկեղեցիների այսպիսի մասերի տեղադրումը որոշ չափով բացատրում է նույնանման կառուցվածքային լուծումները: Այսպես օրինակ, հարավային զավիթները ծածկված են խաչաձև թաղերով: Այստեղ անհրաժեշտ է նշել այն, որ թաղերի չորս կողմերի ծանրությունը հավասարաչափ տարածվելու համար անհրաժեշտություն է եղավ զավիթների չորրորդ պատը չկառուցել եկեղեցու հարավային պատին կից՝ սահմանափակելով այն մի քարակ շերտի քարապատումով, որի վրա է հենված այդ թաղերի չորրորդ կողմերը:

Նշել ընդունենք մեր այս ենթադրությունը, որ Յաշի և Քիշնևի հայկական եկեղեցիների վերակառուցման աշխատանքների հեղինակը եղել է Վարդանը, ապա իրավացի կլինենք եզրակացնելու, որ Վարդանը հանդիսացել է Յաշի երևելի վարպետներից մեկը և, հավանաբար, նաև ողջ Մոլդավիայի, ԺԸ դարի վերջի և ԺԺ դարի սկզբի: Սա մեզ տալիս է հիմք ենթադրելու, որ անկասկած այսպիսի շինարար վարպետի գործունեությունը չէր կարող սահմանափակվել միայն այս երկու եկեղեցիների վերակառուցումներով: Ծառ հավանական է, որ Վարդանին պատկա-

¹ Առն Պապայան, Հայերը Մոլդավիայում և Բուգովինայում, Թիֆլիս, 1911, էջ 222:

² G. Balș, Bisericiile moldovenești din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea, București, 1933, էջ 60; A. Торамалян, Строительные надписи и архитектура армянской церкви в Кишиневе, Кишинев, 1971.

